

درآمدی بر
موسیقی مردم‌پسند

درآمدی بر
موسیقی مردم‌پسند

ویراست دوم

مسعود کوثری

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

سرشناسه: کوثری، مسعود، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر موسیقی مردم‌پسند/مسعود کوثری.

وضعیت ویراست: ویراست ۲.

مشخصات نشر: تهران، لوگوس، ۱۴۰۱

مشخصات ظاهری: ۲۴۱ ص.

شابک: ۳-۴۷-۷۸۲۵-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۳۵-۲۴۱.

موضوع:

موسیقی همه‌پسند -- تاریخ و نقد

موسیقی همه‌پسند -- ایران

رده‌بندی کنگره: ML۳۴۷۰

رده‌بندی دیویی: ۷۸۱/۶۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۸۹۷۸۱۹

درآمدی بر موسیقی مردم‌پسند

دکتر مسعود کوثری

طراح جلد: زینب گلچینی		ویراستار: ع. رهنما
شمارگان: ۳۰۰	شابک جلد: ۹۷۸۶۲۲۷۸۲۵۴۷۳	چاپ اول: ۱۴۰۱

برای مشاهده اطلاعات بیشتر کد بالا را اسکن کنید و به وبسایت نشر لوگوس مراجعه کنید.

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً یا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپی،

اسکن، صوت، تصویر یا انتشار الکترونیک بدون اجازه مکتوب از نشر لوگوس ممنوع است.

ایمیل: info@irlogos.com

تماس با مرکز پخش: ۰۹۰۲ ۱۵۴ ۰۰۴۲

فروشگاه برخط لوگوس: www.irlogos.com

فهرست

۱.....	پیشگفتار.....
۱.....	یادداشتی بر ویراست دوم.....
۳.....	بخش اول.....
۵.....	۱. تعریف موسیقی مردم‌پسند.....
۶.....	بررسی علمی موسیقی مردم‌پسند.....
۱۰.....	مردم‌پسند چیست؟.....
۱۹.....	۲. تاریخچه و جریان‌های عمده.....
۲۱.....	ورود به فرهنگ مردم‌پسند.....
۲۲.....	موسیقی آفریقایی - آمریکایی.....
۲۲.....	موسیقی جاز.....
۲۴.....	موسیقی بلوز.....
۲۸.....	تغییر فرهنگی و موج انتقادات اجتماعی.....
۲۹.....	سفیدکردن جاز.....
۳۰.....	موسیقی وایت سوینگ.....
۳۰.....	رادیو و موسیقی مردم‌پسند.....
۳۱.....	ریتم‌اند بلوز.....
۳۲.....	راک‌اندروول.....
۳۵.....	جهانی‌شدن راک‌اندروول.....
۳۸.....	اختراع دیگر: ضبط صوت.....
۳۸.....	تغییر موسیقی راک.....
۳۹.....	بیتل‌ها.....
۴۰.....	رولینگ استونز.....
۴۱.....	انواع راک.....
۴۷.....	۳. نظریه‌های موسیقی مردم‌پسند.....
۵۱.....	۴. مخاطبان موسیقی مردم‌پسند.....
۵۲.....	آدورنو: شنوندگان کودک.....
۵۵.....	دیوید رایزمن: مخاطب فعال.....
۵۶.....	هال و وائل: نسل جوان.....
۵۷.....	هبدایچ: خرده‌فرهنگ و سبک.....
۵۹.....	نقد مدل خرده‌فرهنگ.....

- مردانه بودن: انتقاد فمینیست‌ها ۶۰
- نخبه‌گرایی: انفعال توده مردم ۶۰
- مخالفت با جریان اصلی ۶۲
- هم‌شکل‌پنداری افراطی ۶۳
- ۵. صنعت موسیقی** ۶۵
- تولید فرهنگ یا فرهنگ تولید؟ ۶۵
- مفهوم صنعت فرهنگ ۶۶
- شبه فردیت ۶۸
- کنترل شرکت‌های بزرگ ۶۹
- منتقدان صنعت فرهنگ ۶۹
- مستقل‌ها در برابر غول‌ها ۷۰
- خلاقیت در برابر تجارت ۷۰
- هیرش و زنجیره‌های انتقال ۷۰
- نظریه جهان هنر هاوارد بکر ۷۱
- فرهنگ تولید ۷۱
- میانجی‌های تولید و مصرف ۷۱
- ۶. مصرف موسیقی مردم‌پسند** ۷۳
- مدل‌های نظری مصرف موسیقی ۷۵
- مدل‌های بازی مصرف موسیقی ۷۵
- مدل‌های ارتباطی مصرف ۷۶
- جنسیت و مصرف موسیقی ۷۹
- موسیقی، امر جنسی و فرهنگ جوانان ۸۰
- موسیقی و رفتارهای ضداجتماعی ۸۰
- ۷. سرمایه فرهنگی و مصرف موسیقی** ۸۱
- میدان ۸۱
- سرمایه ۸۲
- منش ۸۳
- عمل ۸۴
- طبقه اجتماعی ۸۴
- ذائقه ۸۵
- ۸. جنسیت، هویت و موسیقی مردم‌پسند** ۸۹
- تحلیل فمینیستی فرهنگ مردم‌پسند ۹۳

۹۴	موسیقی به‌مثابه ابژهٔ نسلی
۹۵	موسیقی مردم‌پسند و هویت چهل‌تکه
۹۶	جنسیت و فرهنگ ذائقه
۹۹	۹. گفتمان‌های موسیقی در ایران
۱۰۱	گفتمان و ضد(پاد)گفتمان در موسیقی ایران
۱۰۳	صورت‌بندی گفتمان‌های موسیقی در ایران
۱۰۵	گفتمان موسیقی علمی / غربی
۱۰۹	گفتمان موسیقی سنتی
۱۱۲	گفتمان موسیقی پاپ
۱۱۴	گفتمان‌های موسیقی و سیاست فرهنگی
۱۱۷	۱۰. موسیقی مردم‌پسند ایرانی
۱۲۰	آمریکایی شدن جامعه ایران
۱۲۲	ترانه و کوچه‌بازاری شدن
۱۲۳	پاپ: موسیقی مردم‌پسند جدید
۱۲۵	انقلاب و موسیقی مردم‌پسند
۱۲۷	خانگی شدن پاپ
۱۳۰	موسیقی و زنان پس از انقلاب
۱۳۷	بخش دوم
۱۳۹	۱۱. مداحی پساانقلابی
۱۴۰	چهره‌های مداحی
۱۴۵	دسته‌های عزاداری و موسیقی
۱۴۶	کارکردهای هیئت‌های جدید
۱۴۷	مخاطبان هیئت‌های جدید
۱۴۹	نمایشی شدن اجرا
۱۵۰	مداحی جدید
۱۵۱	ادبیات مداحی جدید
۱۵۳	۱۲. نشانه‌شناسی موسیقی مردم‌پسند
۱۵۶	رویکردهای نظری به موسیقی پاپ
۱۵۷	نشانه‌شناسی موسیقی مردم‌پسند
۱۵۸	نشانه‌شناسی چیست؟
۱۶۰	سنخ‌شناسی نشانه‌ها
۱۶۱	مدل اساسی ارتباطی

۱۶۴		ناتوانی در کدگذاری
۱۶۵		تداخل در کدگذاری
۱۶۶		دلالت موسیقایی
۱۶۷		ساختارهای موسیقایی
۱۶۸		زمینه فرهنگی - اجتماعی دلالت
۱۷۲		سنخ‌شناسی نشانه‌ها در موسیقی
۱۷۵		مجاز مرسل
۱۷۶		علامت‌گذار اپیزودها
۱۷۶		نمایه (معرف) سبک
۱۷۸		جنبه‌های کلی ارتباطات موسیقایی
۱۷۹		اشکال هم‌زمان فراموسیقایی بیان فرهنگی
۱۸۰		پارامترهای بیان موسیقایی
۱۸۲		تحلیل میوزماتیک: مفاهیم و روش
۱۸۳		روش‌های ذهنی و عینی
۱۸۴		روش بیناذهنی
۱۸۵		روش بیناعینی
۱۸۷		جان‌شینی با تبدیل فرضی
۱۸۸		دوگانگی ملودی و آکومپانیمان
۱۹۰		دسته‌بندی مختصر PMFAها
۱۹۳		۱۳. آدورنو، هایدگر و معنای موسیقی
۲۲۹		پی‌نوشت‌ها
۲۳۳		فهرست منابع

پیشگفتار

در هیچ نقطه‌ای از تاریخ، موسیقی این چنین اهمیتی در زندگی روزمره پیدا نکرده است. نگاهی کوتاه به تاریخ فرهنگی موسیقی نشان می‌دهد که تنها در قرن بیستم است که موسیقی با چنین گستردگی‌ای وارد زندگی روزمره مردم جهان شده است. نه تنها در همه جا (در تاکسی‌ها، متروها و فروشگاه‌ها) موسیقی به گوش می‌رسد، بلکه آلبوم‌های متعدد موسیقی در منازل و در میان وسایل نوجوانان و جوانان یافت می‌شود. موسیقی کلاسیک (در غرب) و سنتی (در کشورهای شرقی) با همه شکوه و عظمتشان با رقیب جوان و پر شر و شوری مواجه شده‌اند که ادعای تملک همه چیز را دارد. باین حال، فرایندهایی میان این نو و آن کهنه پدید آمده است. خوانندگانی نظیر پاوروتی و بوچلی آمده‌اند تا موسیقی باشکوه و فخیم ایرانی را با سبک و شیوه مردم‌پسند اجرا و از این طریق دور تازه‌ای از گفتگو (یا رقابت) میان موسیقی کلاسیک و مردم‌پسند را شروع کنند.

این که آینده چگونه رقم خواهد خورد، کسی نمی‌داند. آیا بخش اعظم موسیقی مردم‌پسند به‌عنوان صوتی گوش‌خراش و اعصاب‌خردکن، به موزه تاریخ فرهنگ بشری خواهد رفت؟ آیا فرهنگ مردم‌پسند و موسیقی به‌عنوان یکی از عناصر اصلی آن، بیش‌ازپیش بر تمامی میراثی که کلاسیک نامیده می‌شود و هویت ملت‌ها بدان وابسته است، سلطه خواهد یافت؟ در حال حاضر، صنعت پرسود موسیقی مردم‌پسند، به‌ویژه در

کشورهای اروپایی و آمریکایی، با شتاب هرچه بیشتر به تولید خود ادامه می‌دهد. این سوددهی تا کجا ادامه خواهد شد، معلوم نیست. اما، هر چه هست با تکرار فزاینده ستاره‌ها، اشعار و ملودی امکان پیدایش نوعی دل‌زدگی دور از انتظار نیست.

آنچه در حال حاضر برای محققان فرهنگ مردم‌پسند مهم می‌نماید، توجه به موسیقی مردم‌پسند به‌عنوان یکی از عناصر اصلی فرهنگ مردم‌پسند، به‌ویژه فرهنگ جوانان است. بنابراین، شناخت موسیقی مردم‌پسند یعنی شناخت فرهنگ جوانان در جوامع معاصر. با این حال، موسیقی مردم‌پسند دیگر خاص جوانان هم نیست و افرادی در سنین مختلف از طرفداران این موسیقی به شمار می‌روند.

به دلایل مختلف که در این کتاب جای طرح آن‌ها به طور کامل نیست، در ایران موسیقی به طور کل و موسیقی مردم‌پسند به طور خاص کمتر از دید مطالعات فرهنگی، جامعه‌شناسی و دیگر علوم انسانی بررسی شده است. این کمبود سبب شده است که در مورد موسیقی، به‌ویژه موسیقی مردم‌پسند، تنها به قضاوت‌های کلی و گاه گمراه‌کننده بسنده شود. با توجه به اقبال روزافزون جوانان به موسیقی مردم‌پسند ضروری می‌نماید که حداقل‌های شناخت علمی در این مورد وجود داشته باشد. ابتدالی که به موسیقی مردم‌پسند نسبت داده می‌شود، مانعی جدی بر سر راه بررسی آکادمیک این موسیقی به شمار می‌رود. با این حال، طی سه یا چهار سال گذشته چند کتاب مقدماتی و خوب درباره موسیقی مردم‌پسند ترجمه و یا تألیف شده است. تعداد مقاله‌های علمی در این باره رو به افزایش است. به‌ویژه با فضای تازه‌ای که در سال‌های گذشته برای بحث دربارهٔ مداحی پاپ! ایجاد شد، لزوم بحث‌وبررسی در این باره بیش‌ازپیش آشکار گشت. موسیقی مردم‌پسند بیش از آن که در بادی امر به نظر می‌آید، پیچیده است و این امر لزوم نگارش و ترجمه کتاب‌های متعدد در این خصوص را آشکار می‌سازد.

این کتاب در پی آن است که به مدد طرح برخی از مفاهیم و نظریه‌ها درکی مقدماتی از این موسیقی را برای دانشجویان و محققانی که علاقه‌مند به تحقیق دربارهٔ این موسیقی هستند، فراهم آورد. بدیهی است، کتابی با این حجم برای روشن ساختن همه مسائل موسیقی مردم‌پسند کافی نیست. هنوز کتاب‌هایی که با دقت تاریخی رشد و تکامل این موسیقی را پی‌گیرند، در زبان فارسی منتشر نشده‌اند. از این رو، طرح خلاصه‌ای از جریان‌ها و مفاهیم ضروری می‌نماید تا خواننده به‌صورت منظم اطلاعاتی را دربارهٔ این موسیقی به

دست آورد.

فصل‌های کتاب به شیوه‌ای تنظیم شده‌اند تا خواننده، به‌ویژه دانشجویان، را با حداقلی از اطلاعات تاریخی و مفاهیم موردنیاز آشنا سازند. در فصل اول، تعریف موسیقی مردم‌پسند آمده است. در این فصل، تلاش شده است تا تعریفی هرچند مقدماتی از این موسیقی به دست داده شود. در فصل دوم، تاریخچه موسیقی مردم‌پسند با اختصار تمام به تصویر کشیده شده است. این تاریخچه بیشتر باتوجه‌به تکوین این موسیقی در دنیای انگلوآمریکن نوشته شده است. دلیل چنین تأکیدی آن است که واقعاً در این دو کشور، به‌ویژه آمریکا، بود که موسیقی مردم‌پسند شکل گرفت و به مدد صنعت ضبط گسترش بی‌سابقه یافت و به درون زندگی روزمره مردم آمریکا و اروپا راه یافت. فصل سوم به رویکردهای نظری به موسیقی مردم‌پسند می‌پردازد. این فصل مقدمه‌ای برای فصل‌های ۴ تا ۷ است که به طرح برخی از نظریه‌های مطرح دربارهٔ موسیقی مردم‌پسند می‌پردازند. فصل چهارم موسیقی مردم‌پسند و رابطه آن با مخاطب را بررسی و از این بحث می‌کند که آیا مخاطب موسیقی مردم‌پسند موجودی منفعل است یا فعال. فصل پنجم از نگاهی دیگر (تولید) موسیقی مردم‌پسند را مورد بررسی قرار می‌دهد. مفهوم صنعت فرهنگ آدورنو و منتقدان وی بحث مرکزی این فصل است. در فصل ششم هویت و جنسیت به‌عنوان دو مفهوم محوری برای مطالعات فرهنگی موسیقی مردم‌پسند مطرح شده‌اند. فصل هفتم به مصرف موسیقی مردم‌پسند می‌پردازد. با این که محتوای این فصل با فصل چهارم مرتبط است، اما به دلیل گستردگی بحث از آن تفکیک شده است. نیز، بخشی از این فصل که به نظریه بوردیو مرتبط است، به دلیل اهمیت و تأکید بر آن، به فصل هشتم منتقل شده است. در فصل‌های نهم، دهم و یازدهم نکاتی دربارهٔ گفتمان‌های موسیقی در ایران، همراه با اشاره‌ای به موسیقی مردم‌پسند ایرانی و مداحی پاپ آمده است.

اگرچه، بحث و بررسی دربارهٔ موسیقی ایرانی به طور عام و موسیقی مردم‌پسند به طور خاص در ایران کارچندان ساده‌ای نیست و مستلزم تحقیقات بیشتر و نگارش تاریخ تحول و تکوین آن است، درهرحال، امید است که این کتاب بتواند تا حدودی به تحقیقات علمی دربارهٔ موسیقی مردم‌پسند در ایران کمک کند.

مسعود کوثری

یادداشتی بر ویراست دوم

درویراست دوم کتاب حاضر، در بخش دوم، سه فصل دیگر به کتاب افزوده شده است: مداحی پسانقلابی، نشانه‌شناسی موسیقی مردم‌پسند و آدورنو، هایدگر و معنای موسیقی. این سه فصل به جنبه‌های دیگری از موسیقی مردم‌پسند می‌پردازند که ممکن است به کار کسانی بیاید که به پژوهش بیشتر در این باره علاقمند هستند. از زمان چاپ نخست کتاب در سال ۱۳۸۶ پژوهش‌های تجربی بسیاری درباره‌ی مصرف موسیقی مردم‌پسند در ایران صورت گرفته است؛ با این حال، هنوز جای متون نظری و تاریخی درباره‌ی موسیقی مردم‌پسند خالی است. امید است که این کتاب سهمی کوچک در پر کردن این خلاء داشته باشد و همچنان به کار دانشجویان، پژوهشگران و علاقمندان موسیقی مردم‌پسند بیاید.

مسعود کوثری، تهران، دوم امرداد ۱۴۰۱